

МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Доведено необхідність інноваційного оновлення сільського господарства на принципах сталого розвитку, проаналізовано чинники, що цьому перешкоджають як на рівні українських виробників, так і порівняно з європейськими підприємствами, розроблено ряд заходів щодо підтримки екологічно збалансованих інновацій.

Ключові слова: інновації, сільське господарство, сталий розвиток, екологічно збалансовані інновації.

Assist. O.S. Novikova – Sumy National Agrarian University

Mechanisms of sustainable innovations implementing in agriculture

This paper dwells on the necessity of sustainable innovations in agriculture, innovation inhibiting factors for Ukrainian and European producers are summarized and compared, and useful policies for the support of ecological innovations are introduced.

Keywords: innovations, agriculture, sustainable development, environmentally balanced innovations.

Економічні реалії сьогодення змушують обирати альтернативні шляхи використання обмежених ресурсів. Деякі блага, що всього тільки півстоліття тому були суспільними і не мали альтернативної вартості, сьогодні перетворились на економічні. Насамперед, це чисте довкілля. Коли чиста вода в річці отримує свою ціну, вже неможливо залишити технології її використання на попередньому варварському рівні.

Пошук різних шляхів розвитку виробництва приводить нас до усвідомленої необхідності інноваційної його перебудови, тобто впровадження досягнень НТП, у вигляді як кардинально нових, так і поліпшуючих інновацій, з метою вдосконалення процесів виробництва чи управління або покращення продукту.

Агроекологія на сьогодні хоч і є популярною темою досліджень і проблеми інноваційних перетворень у сільському господарстві, широко висвітлена у роботах Л.В. Білозір, Т.О. Зінчук, М.В. Зубець, С.М. Ілляшенка, В.М. Яценка, проте потребує подальших сміливих технологічних та управлінських рішень. Водночас досить складно довести виробникам, що з-поміж усіх можливих інноваційних проектів варто обрати ті, що поряд з високою прибутковістю, мають кращі екологічні показники.

Відповідно до наведеного вище, ми сформулювали мету та завдання даної статті: дослідити можливості оновлення сільськогосподарського виробництва на засадах сталого розвитку, проаналізувати наслідки та перспективи інновацій та вдосконалити механізм стимулювання виробників до впровадження інноваційних перетворень екологічного спрямування.

Останнім часом вчені-економісти та політичні діячі України прийшли до єдиної думки про фактичну неможливість ефективного функціонування економіки держави інакше як кардинально змінивши основні принципи її організації. Інноваційний чинник розвитку визнано основним і таким, що найбільш впливає на результативність і визначає подальші перспективи та

навіть саму можливість існування виробництва у довготривалій перспективі. Пріоритетними напрямками інноваційної діяльності, стратегічними об'єктами їх традиційно вважаються людина та її здоров'я, екологія, аграрний сектор та енергетика [4].

Головною метою інноваційної політики має бути реалізація нових пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки у проведенні фундаментальних і прикладних досліджень у галузях, де Україна має значний науковий, технологічний та виробничий потенціал. Серед цих напрямів на сучасному етапі досліджуються такі: "Енергоефективні та ресурсощадні виробничі технології", "Охорона довкілля та раціональне природокористування", "Нові біотехнології і технології живих систем", що ще у 2000 році були включені до програми діяльності Кабінету міністрів [3].

Водночас, фактична ситуація не відповідає бажаним результатам і на сьогодні, за даними разового обстеження, проведеного Сумським обласним комітетом статистики у 2004 р., тільки 2,7 % (або 31 підприємство) від усієї кількості обстежених сільськогосподарських підприємств займалися інноваційною діяльністю, причому обсяг виробленої інноваційної продукції "сягнув" 1,8 млн. грн., або 0,1 % від загального обсягу реалізації, в той час, як у Польщі частка інноваційно активних підприємств у 1998-2000 рр. становила 17,1 %, а частка обігу завдяки інноваційній продукції у 2003 р. – 23 % [5].

Рис. 1. Схема чинників, що стримують інноваційні процеси в Україні

Власне серед основних чинників, що стримують інноваційну діяльність за визнанням обстежених Держкомстатом підприємств, були: відсутність фінансування (на що вказали у 1996 р. – 93 %, у 1997 р. – 88,7 %, 1998 р. – 86,9 %, 1999 р. – 85,7 % зазначених підприємств), недосконалість законодавства (відповідно 52; 36,6; 28,8; 31,5 %), відсутність коштів у замовника продукції (51; 54,2; 40,0; 39,8), високі кредитні ставки банків, труднощі з сировиною та ін. [2], що більш детально представлено в умовній схемі (рис. 1).

Водночас, ці перешкоди перекликаються з такими, що названі промисловими підприємствами Великої Британії як такі, "що стримують інновації" (табл. 1), хоча одразу помітно, що фінансові чинники значно менше впливають на європейських підприємців, ніж на українських.

Табл. 1. Підприємства Великої Британії, що вказують на високу стримуючу роль чинника інноваційного оновлення, % респондентів*

Чинник		Розмір підприємства		
		малі	крупні	загалом
Економічні	Значний ступінь ризику	17	17	17
	Значна вартість прямих інновацій	23	21	23
	Вартість позики	20	11	20
	Доступність фінансування	17	11	17
Внутрішні	Організаційні проблеми	7	10	7
	Недостатня кількість кваліфікованого персоналу	13	9	13
	Брак технологічної інформації	6	3	6
	Брак ринкової інформації	7	5	7
Інші	Негативний вплив державного регулювання	18	13	17
	Відсутність реакції з боку покупців	12	13	12

* UK Innovation Survey 2001

Як же в цьому випадку допомогти товаровиробникам, стимулювати їх до більш повного використання потенціалу інноваційного розвитку, незважаючи на названі перепони і особливо звернути їхню увагу на стратегічно важливі екологічні інновації. Відповідь виникає сама собою – необхідно усіма можливими шляхами здешевити інновації для виробника і при цьому забезпечити надійну інформаційну та консультативну підтримку їхнього бізнесу.

До того ж рівень інноваційної активності серед крупних виробників значно вищий за такий у малих та середніх підприємств (у Великій Британії 78 % проти 66 %) [6], тож варто намагатись стимулювати укрупнення господарств і стримувати поділ крупних на малі. Стосовно фінансової підтримки, то це боліче питання не сходить зі шпальт економічних журналів і є чи не найсуперечливішим у науковому світі. Підтримка потрібна, але держава об'єктивно не спроможна забезпечити істотну фінансову допомогу внаслідок скрутного економічного становища.

Вітчизняні вчені з цього приводу висловлюють дві основні думки. У той час як деякі наголошують на переважній ролі держави у здійсненні інноваційного оновлення та фінансуванні науково-технічних розробок, інші вказують на те, що цю турботу мають взяти на себе підприємці і власними силами забезпечити надходження та впровадження нових ідей для власного розвитку. Таку ж ідею висловив і колишній Президент під час Всеукраїнської науково-практичної конференції "Утвердження інноваційної моделі розвитку

економіки України" [1]. Він зазначив, що має поступово змінитись структура фінансового забезпечення інноваційних перетворень на користь фірм та приватних підприємницьких структур. Або, на думку Н. Гамана, інноваційна сфера має функціонувати на принципах самовідтворення за рахунок коштів підприємств-замовників[1]. Але, і цю думку поділяють закордонні аналітики [7], фундаментальна наука завжди фінансувалась за державний кошт і інша система може зруйнувати існуючий науковий потенціал.

У цьому випадку ми пропонуємо такі заходи:

- зберегти систему фінансування фундаментальних наукових розробок за рахунок державного бюджету;
- приділити увагу формуванню інноваційної інфраструктури, створити систему дорадчих органів, більш ретельно відстежувати операції з інтелектуальною власністю та посилити боротьбу з незаконним її використанням;
- реорганізувати систему державних замовлень у вищій та середній освіті і ввести обмеження на кількість та структуру контингенту студентів, що навчаються за власний кошт, а також переглянути вимоги до якості знань випускників з метою підготовки необхідної кількості висококваліфікованих кадрів;
- проаналізувати можливість створення системи інноваційних банків та венчурних фондів для фінансування ризикованих інноваційних проєктів за пільговими ставками;
- передбачити систему пільгового оподаткування підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність а особливо тих, діяльність яких має наслідком поліпшення екологічної ситуації в регіоні існування або створює можливість для зменшення екологічного навантаження у майбутньому;
- створити державний орган, що відстежуватиме інноваційні процеси в економіці для здійснення безперервного моніторингу, а також для приведення вітчизняної системи звітності у відповідність з європейськими стандартами;
- впровадити заходи з підвищення доходів сільськогосподарських виробників та стимулювати укрупнення підприємств з метою формування достатнього власного економічного потенціалу для проведення наукових робіт з розроблення та вдосконалення продуктів та технологічних процесів з подальшим впровадженням їх у виробництво або/чи передачею зацікавленим особам.

При цьому, окрім пільгового кредитування та оподаткування, підприємства матимуть достатньо інших стимулів до впровадження екологічно стійких інновацій.

У цьому випадку вирішальними можуть виступати такі чинники:

- стратегічне спрямування екологічних проєктів;
- маркетингові переваги;
- можливість проводити незалежну цінову політику;
- економія ресурсів за рахунок застосування енергозберігаючих технологій.

У той час, як застосування інтенсивних технологій у сільському господарстві призводить до ерозії ґрунтів, нагромадження хімічних засобів захисту та звикання шкідників до інсектицидів, екологічні аналоги впливають на довкілля зовсім протилежно і якщо не поліпшують, то принаймні зберігають хитку рівновагу біогеоценозу. Відбувається так зване нагромадження позитивних ефектів, що результує у покращення якості ґрунтів, самоочищення водоймищ, та відтворення флори і фауни, що покращує середовище існування підприємства і створює умови для подальшого розвитку.

При цьому йдеться не про повернення до архаїчних методів землеробства, а про новітні технології з широким застосуванням комп'ютерних систем (в тому числі перспективним є напрямок впровадження у хліборобство систем глобального позиціонування GPRS та ін.), використання мікроорганізмів для боротьби зі шкідниками, біогумусу для удобрення полів, біогазів для використання на фермах та ін.

Питання екологічного маркетингу взагалі не викликає сумніву і ринкова привабливість екопродуктів неодноразово доводилась численними ринковими дослідженнями.

Більшість підприємств прагнуть до розширення виробництва і підвищення рівня прибутковості і добре усвідомлюють значний потенціал інновацій. У цій ситуації, як і в багатьох інших, визначальне місце належить державі, яка здатна за допомогою своїх інструментів та методів створити сприятливе середовище для розвитку приватного бізнесу у потрібному напрямку, впровадити ефективну систему створення, використання та дифузії інновацій, що приведе до випереджаючого розвитку окремих економічних кластерів, розвитку перспективних галузей і утвердить Україну на вигідній позиції у світовому співтоваристві.

Література

1. Гаман Н. Державна підтримка фінансування інновацій// Економіка України. – 2004, № 8. – С. 44-49.
2. Данилишин Б., Чижова В. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України// Економіка України. – 2004, № 2. – С. 4-11.
3. Мусіна Л.О. Пріоритетні напрямки науково-технологічної та інноваційної політики// Формування ринкових відносин в Україні. – 2003, № 9. – С. 3-11.
4. Поплавська Ж., Поплавський В. Інноваційний процес в Україні: реалії та можливості// Вісник НАН України. – 2003, № 6. – С. 12-20.
5. GUS 2001 CIS-type (comprehensive) survey on innovation in industry (based on the CIS-2 questionnaire. – <http://www.stat.gov.pl/english/index.htm>.
6. UK Innovation Survey 2001. – <http://www.statistics.gov.uk/>.
7. EUR 20904 – Efficiency of innovation policies in high technology sectors in Europe (EPOCHITE). – Luxembourg: Office for Official Publications of the European communities. – 2003-85 p. ISBN 92-894-5466-0.

УДК 338.1: 91 Доц. В.І. Сапич, канд. екон. наук – Сумський національний аграрний університет

СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Розглянуто реформування відносин земельної власності в Україні. Зроблено висновок, що за сучасних умов потенціал приватної власності на землю можливо реалізувати тільки за наявності регульованого державою ринку земельних ресурсів.

Ключові слова: приватна власність, земля, реформування, земельний ринок.

Doc. V.I. Sapich – Sumy National Agrarian University

Formation of Private Property Relations in the Land Market

The reformation of private property relations in Ukraine are considered. The author states that today the potential of private property relations in the land market will be realized if the government will regulate the land market.

Keywords: private property, land, reforms, land market.